

Σαυτή τή στήλη θά κρίνονται όλα τὰ βιβλία τὰ γραμμένα ἀπὸ γυναῖκες, κι ὅσα γραμμένα ἀπὸ ἄντρες, εἴτε ἐπιστημονικά, εἴτε λογοτεχνικά, σχετίζονται μὲ τὸ φεμινισμό. Οἱ συγγραφεῖς τῶν τέτοιων βιβλίων παρακαλοῦνται λοιπόν, ἂν ἐνδιαφέρονται νὰ κριθεῖ καὶ στὸν « Ἀγώνα » τὸ βιβλίον τους νὰ στέλνουν δυὸ ἀντίτυπα στὰ γραφεῖα τοῦ « Ἀγώνα », ὁδὸς Ὁθωνος 12.

* *

— **Μ.Γ.Α. «Οἱ τελευταῖες μέρες τῆς Χριστιανικῆς Καισάρειας».** — Ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α., νοσοκόμος, ἦταν μέλος τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Στιφυροῦ γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Ἐργάστηκε, καθὼς πληροφοροῦμαστε, γιὰ τοὺς δυστυχημένους αὐτοὺς ξεριζωμένους πληθυσμούς, γιὰ νὰ τοὺς ἐλαφρύνει κάπως τὸ σωματικὸ μὰ καὶ ἠθικὸ τους πόνο, μὲ μοναδικὴ ἐνεργητικότητα κι αὐταπάρηση. Στις λίγες στιγμὲς τῆς ἀνάπαυσης θὰ ἔγραψε τὶς σελίδες αὐτές, εἶδος φύλλα ἡμερολογίου, ποὺ παρουσιάζει σήμερα στὸ κοινό. Πουθενὰ σαυτὲς τὶς σελίδες δὲν διακρίνεται καμιά τάση ἐπίδειξης, μὰ οὔτε κἂν περιγραφῆς τῆς δράσης τῆς ἀποστολῆς στὴ Μικρὰ Ἀσία. Τουναντίον ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α. δείχνει καθαρὰ πὼς στίς ὥρες τῆς ἀνάπαυσης ἤθελε νὰ ποταμικρυνθεῖ ὀλίγε ἀπὸ τὴ γύρω τῆς ἀπαίσιος δυστυχία, ποὺ σαυτὴ προσφέρονταν ὅλη μέρα, πὼς ἤθελε νὰ ανακουφίσει μόνον μὲ τὴν θεώρηση τῆς γύρω τῆς φύσης, τῆς τόσο ἐξαισία ὡραίας. Τὸ βιβλίον τῆς εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ εἰκόνες παραστατικῆς, πολὺ ἀπαλὰ ζωγραφισμένες, ποὺ μᾶς δείχνει τὸ τοπίο ὅπως τὸ βλέπει μιὰ ψυχὴ, μιὰ διάθεση υπεραισθητικῆς. Ὅλους τοὺς πίνακες τοὺς περιβάλλει μιὰ ἀνάλαφρη ὁμίχλη ὄνειρου. Μέσα στὸς πίνακες αὐτοὺς κινοῦνται ὅπως τὸ ἐξήγησα, ἐλάχιστοι ἄνθρωποι, κι ἴσως εἶναι αὐτὸ τὸ μοναδικὸ ἐλάχιστον τοῦ βιβλίου, τοῦ εἰδεμῆ πολὺ γοητευτικοῦ. Εἶναι υπερβολικὰ υποκειμενικὸ, συναισθηματικὸ, λυρικό. Ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α. θέλησε—πιθανὸ νὰ μὴ τὸ θέλησε συνειδητὰ, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ γραμμὴ τοῦ βιβλίου τῆς—θέλησε νὰ δείξει πὼς ἡ γυναίκα τῆς δράσης εἶναι καὶ ἡ γυναίκα ποὺ παραμένει, στίς ὥρες ποὺ τῆς ἐπιτρέπεται, ἡ γυναίκα ποὺ συγκινιέται παθητικὰ αἰσθητικὰ, ποὺ ὄνειροπολεῖ μὲ κάποιον ρομαντισμό. Χωρὶς βέβαια νὰ ἀρνούμαστε τὴν ἀξία κι αὐτῶν τῶν στοιχείων θὰ θέλαμε, καὶ μάλιστα σ' ἕνα βιβλίον ποὺ ζωγραφίζει μιὰ ἀπὸ τὶς φριχτότερες περιπέτειες ὅχι πιά μόνον τοῦ ἑλληνισμοῦ μὰ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὀλόκληρης, θὰ θέλαμε, γιὰ τὴν ἡμᾶς ἐνδιέφερε ἐξαιρετικὰ, περισσότερὴ ἀντικειμενικότητα, περισσότερὴ ἀναπαράσταση τῶν γεγονότων. Θὰ θέλαμε περισσότερες σελίδες ἐμπνευσμένες, ὅχι ἀπὸ τὶς ὥρες τῆς ἀνάπαυσης, μ' ἀπὸ τὶς ὥρες τῆς δράσης, λιγώτερο ὄνειρο, φησιολατρεία, καὶ περισσότερὴ ἀνθρώπινη ζωὴ. Ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α. μᾶς δίνει φυσικὰ στὸ βιβλίον τῆς καὶ μερικὲς τέτιες σκηνὲς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, πολὺ σπαραχτικῆς, ποὺ δείχνουν φανερὰ πόσο βαθιὰ καὶ λεπτὰ αἰσθάνθηκε ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α. τὸν ἀνθρώπινο πόνον γύρω τῆς, μὰ οἱ σκηνὲς αὐτὲς παραμερίζονται θεληματικὰ, εἶναι λίγες, χωρὶς ἐνότητα ἀναμεταξύ τους. Τὸ βιβλίον διατηρεῖ κάτι τὸ θεληματικὰ ἐπιφανιακό. Ἐλπίζομε πὼς ἡ Δ^{βα} Μ. Γ. Α. δὲ θάρρηθῆ νὰ μᾶς δώσει καὶ τὸ ἄλλο

βιβλίον ποὺ περιμένομε ἀπ' αὐτὴ, γιὰ τὴν εἶναι βέβαιον πὼς μπορεῖ νὰ τὸ γράφει συγκλονιστικὰ, τὸ βιβλίον τῆς δράσης ποὺ θὰ μπεῖ στὴν οὐσία τῶν γεγονότων, τὸ βιβλίον ποὺ θὰ περιγράψῃ τὸ δράμα τοῦ ξεριζώματος, πὼς τὸ πόνεσαν οἱ γυναῖκες, καὶ τί πρόσφεραν στὴ λύτρωσίν τους. Τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ συμπληρώσῃ ἄρτια τὸ σημερινὸ βιβλίον, ποὺ ζωγραφίζει μαγευτικὰ, τὸ ἐπαναλαμβάνω, μόνον κάποιες στιγμὲς. Ἡ γλώσσα τῆς Δ^{βας} Μ. Γ. Α., ἀγνή δημοτικὴ, ἁρμονικὴ, μυστικὴ, τραγουδιὰ καὶ μὴν αὐτὴ εἶναι ὄνειρομένο τραγοῦδι.

Τὸ βιβλίον τυπωμένο μ' ἐξαιρετικὴ φροντίδα καὶ καλαισθησία ξεχωρίζει ἀληθινὰ μέσα στίς συνειθισμένες νεοελληνικὲς ἐκδόσεις· θὰ ἤθελα μόνον νὰ παρατηρήσω πὼς οἱ φωτογραφίαι θὰ ἔπρεπε νὰ τυπώνονται στὸ ἴδιο χαρτὶ μὲ τὸ κείμενον· εἰδεμῆ κάνει κάπως τὴν ἐντύπωση ἐνὸς μπαλλώματος.

— **«Τὰ τραγοῦδια μου» Μαρίας Ζάμπα.** Ὁ «Ἀγὼνας» δὲ θὰ κρίνει μὲ καμιά ξεχωριστὴ ἐπιείκεια τὰ ἔργα τῶν γυναικῶν. Παραδεχόμεστε πὼς οἱ γυναῖκες, ὅπως κι οἱ ἄντρες, μποροῦν νὰ γράφουν βιβλία κατογραμμένα ἢ τουλάχιστον ἀσφημαντα, θ' ἀναγνωρίζομε μονάχα τὴν κάθε προσπάθεια. Ἡ Δ^{βα} Ζάμπα θὰ εἶναι φαντάζομαι κι ἐλπίζω γι' αὐτὴν πολὺ νέα στὴν ἡλικία ποὺ γοητεύεται κανένας ἀπὸ τὸ ἰδιορρυθμὸ, τὸ ἐξαιρετικὸ, ἢ τουναντίον ποὺ φαντάζεται πὼς πρῶτος ἀνακαλύπτει τὰ πῶς χιλοσιπωμένα. Ἡ Δ^{βα} Ζάμπα ἔπεσε θῦμα τῆς δευτέρας αὐτῆς νεανικῆς πλάνης· πλέκει στίχους, ἴσως ὄχι πολὺ ἄρρυθμους, ὅμως πολὺ κοινούς, γύρω ἀπὸ κάθε μικροπεισῶδιο τῆς ζωῆς τῆς, γύρω ἀπὸ κάθε τῆς συναίσθημα, χωρὶς καθόλου νὰ τὸ μετουσιώσῃ. Ἔτσι στεροῦνται τὰ τραγοῦδιὰ τῆς κι ἀπὸ κάθε ἐνότητα, ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιφανιακὴ αὐτὴ ἐμπνευση ὄλων, ἔξω κι ἀπὸ κάποια ἀόρατη ρομαντικὴ μελαγχολία, ποὺ ὅλα τὰ διαπνέει. Βέβαιον τὸ αἶσθημα τῆς Δ^{βας} Ζάμπα καὶ ἡ ἔκφρασή του ἔχουν κάποια λεπτότητα, εὐγένεια κι εἰλικρίνεια. Ἡ Δ^{βα} Ζάμπα δὲ μιμνῆται· ἀπλᾶ, πιθανὰ μάλιστα κι ἀσυνειδητὰ, ἐπαναλαμβάνει ὅτι εἶπαν οἱ ἄλλοι πολὺ καλύτερα ἀπ' αὐτὴν. Εἶναι αὐτὰ ἀρετὰ προσόντα γιὰ νὰ περιμένομε μιὰ ποιητικὴ ἐξέλιξη τῆς Δ^{βας} Ζάμπα, γιὰ νὰ ἐλπίζομε πὼς ἅμα μάθει ν' ἀφήνῃ τὰ τραγοῦδιὰ νὰ ὀριμάξουν μέσα τῆς θάποχτῆσει κάποια πρωτοτυπία καὶ περισσότερὴ πνοή· Δὲν ξέρω. Ὅπως ὅποτε θέλω νὰ τονίσω πὼς στίς κριτικῆς μου θὰ προσπαθῶ πάντα νὰ χτυπήσω τὴν τάση τῶν νεοελλήνων, καὶ τῶν δυὸ φύλων, νὰ πιστεύουν πὼς τὸ εὐκολώτερον εἶδος λόγου εἶναι ἡ ποίηση. Μαθαίνουν λίγο στιχουργικὴ κι ὁ ρυθμὸς κι ἡ εῖμα, κι ἂν μὴν εἶναι ἄρτια αὐτὴ ἡ μορφή, ἀρκοῦν γιὰ νὰ τυπώσῃ στὰ περιοδικὰ ἢ καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἕνα βιβλίον. Ὅχι. Ἡ ποίηση, τὸ «αἰσθητικώτερον» εἶδος λόγου, ἀπαιτεῖ περισσότερον ἀπ' ὅτιο ἄλλο τὴν τελειότητα· ἀγνό αὐθόρητο λυρισμὸ καὶ διατύπωση ἀπεγάδιαστα δουλεμένη. Ἐνας μέτριος ποιητὴς δὲν προσφέρει ἀπόλυτα τίποτε· ἡ κάθε προσπάθεια ποὺ καταβάλλει κἀκεῖ ἐντελῶς χαμένη. Κι οἱ δυνάμεις εἶναι τόσο πολὺτιμες· εἶναι κρῖμα νὰ σπαταλιέται ἀκόμα καὶ ἡ λιγώτερον σθεναρὴ ποὺ ἄλλοῦ καθοδηγούμενη πιθανὸ κἀκεῖ μποροῦσε νὰ προσφέρει.